

УДК 342 (1/9)

DOI 10.31732/2708-339X-2023-10-161-165

МІСЦЕ І РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Григорчук М.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри державно-правових дисциплін
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: GrigorchukMV@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0523-030X>

PLACE AND ROLE OF INFORMATION LAW IN THE LAW SYSTEM OF UKRAINE

Hryhorchuk M.V.,

Ph.D. in Law, Associate
Professor of Department of State and Legal Disciplines,
“KROK” University,
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: GrigorchukMV@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0523-030X>

Анотація. Статтю присвячено дослідженню місця і ролі інформаційного права в системі права України. Проаналізовано стан розроблення цієї тематики з посиланнями до наукового доробку вчених-правників, які здійснювали вивчення системи права України з позицій подання аксіологічного значення інформаційного права. Наведено положення окремих статей Конституції України, якими гарантується можливість правомірно володіти, користуватися і поширювати інформацію, подається офіційне визначення терміну «інформація» відповідно до тлумачення цього поняття в Законі України «Про інформацію».

З метою представлення належного рівня дослідження правової природи відносно молодій галузі права, якою є інформаційне право, здійснено вивчення логіко-правових зв'язків між поняттями «інформація» і «право», акцентовано увагу на забезпеченні правомірного використання інформації у поєднанні з рекомендаційно-імперативними приписами правил поведінки, зведеними до обов'язкового виконання всіма членами громадянського суспільства. Подано авторське розуміння ролі і значення інформаційного права в умовах відбиття рашистського нападу, акцентовано увагу на забезпеченні належного рівня інформаційної безпеки, а саме ефективній протидії будь-яким проявам ворожих і недружніх дій у сфері використання інформації незалежно від країни походження.

На підґрунті проаналізованого наукового доробку, з посиланнями до висновків як окремих науковців, так і до колективних досліджень представників різних наукових шкіл у сфері інформаційного права та інформаційної безпеки, доведено міжгалузеву природу інформаційного права крізь призму оцінки його ролі та здатності забезпечувати зв'язок між різними галузями права. Висловлено припущення, що така здатність здобувається завдяки його внутрішній побудові, збалансованому функціонуванню елементів цілісного механізму, а саме здатності створити правове середовище для легітимного передавання відомостей.

Проаналізовано наукові підходи до розуміння поняття «інформаційне право», висловлене авторське бачення правової природи нормативного регулювання відносин між членами суспільства при

використанні, збиранні та поширенні відомостей стосовно себе чи інших громадян, подій чи явищ навколишнього середовища.

Ключові слова: інформація, право, інформаційне право, інформаційна безпека, громадянське суспільство, інформаційне суспільство.

Формул: 0; **рис.:** 0, **табл.:** 0, **бібл.:** 8.

Abstract. The article is devoted to the study of the place and role of information law in the legal system of Ukraine. The state of development of this topic is analyzed with references to the scientific work of legal scholars who studied the legal system of Ukraine from the standpoint of presenting the axiological meaning of information law. The provisions of certain articles of the Constitution of Ukraine, which guarantee the possibility of lawfully possessing, using and distributing information, are given, and the official definition of the term «information» is given in accordance with the interpretation of this concept in the Law of Ukraine «On Information».

In order to present the appropriate level of research into the legal nature of the relatively young field of law, which is information law, a study of the logical and legal connections between the concepts of «information» and «law» was carried out, with an emphasis on ensuring the lawful use of information in combination with recommendatory and imperative prescriptions rules of conduct reduced to mandatory compliance by all representatives of civil society. The author's understanding of the role and importance of information law in the conditions of repelling a racist attack is presented, attention is focused on ensuring an appropriate level of information security, namely effective counteraction to any manifestations of hostile and unfriendly actions in the field of information use, regardless of the country of origin.

On the basis of the analyzed scientific work, with references to the conclusions of both individual scientists and to the collective studies of representatives of various scientific schools in the field of information law and information security, the interdisciplinary nature of information law has been proven through the prism of evaluating its role in ensuring communication between different branches of law. It is assumed that such ability is acquired due to its internal structure, the functioning of the internal elements of the integral mechanism, namely the ability to create a legal environment for the legitimate transfer of information.

Scientific approaches to understanding the concept of «information law» are analyzed, the author's vision of the legal nature of normative regulation of relations between members of society when using, collecting and disseminating information about oneself or other citizens, events or environmental phenomena is expressed.

Keywords: information, law, information law, information security, civil society, information society.

Formulas: 0, **fig.:** 0, **tabl.:** 0, **ref.:** 8.

Постановка проблеми. На теперішній час не врегульовано питання щодо системного дослідження правового статусу інформаційного права серед інших галузей права, що викликає контрадикторні судження щодо його місця в системі права України. Йдеться про різновекторні наукові погляди на співвідношення та взаємодію інформаційного права з іншими галузями права: серед одних науковців побутує думка про те, що інформаційне право є самостійною галуззю права, інші вважають цю галузь комплексною, тобто відзначають його міжгалузевий характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Говорячи про історію становлення інформаційного права, потрібно відзначити молодість і

комплексність цієї галузі, що почалася з робіт Д. А. Керімова, Н. С. Польового, Н. В. Вітрука та інших в 60-70-і рр. минулого століття.

Серед науковців сучасності дослідженням проблем інформаційного права займалися Баранов О. О., Брижко В. М., Гавловський В. Д., Гуцалюк М. В., Єсімов С. С., Калюжний Р. А., Ковалів М. В., Мельник П. В., Новицька Н. Б., Пилипчук В. Г., Попович В. М., Цимбалюк В. С., Шамрай В. О., Швець М. Я., Хахановський В. Г., Ярема О. Г. та ін.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми: серед науковців не узгоджено питання щодо місця і ролі інформаційного права в системі права України. Проблема ґрунтується на різнобаченні природи інформаційного

права та його діалектичного зв'язку з іншими галузями права.

Метою статті є спроба врегулювати науковий спір щодо місця і ролі інформаційного права в системі права України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпочинаючи вивчення місця і ролі інформаційного права в системі права України, необхідно звернутися до нормативного підґрунтя, яким врегульовано питання використання інформації у найбільш широкому значенні цього терміну. Такий підхід забезпечить незаангажоване дослідження і фаховий аналіз усіх чинників, які формують цілісне уявлення про систему права України як об'єктивного суспільного феномену, наділеного легальними інструментами примусу для примушування членів суспільства до виконання нормативно запроваджених приписів. З цією метою звертаємося до положень Конституції України, зокрема статті 34, відповідно до якої кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [1].

Зі змісту коментованої статті Основного Закону робимо висновок про те, що гарантоване право не є безумовним, а обмежується необхідністю забезпечення належного рівня національної безпеки та громадського порядку, неприпустимості посягання на територіальну цілісність України, запобігання іншим протиправним діям як, наприклад, злочинам чи заворушенням тощо. Наведені гарантії стосуються також захисту конфіденційної інформації від протиправного поширення, недопущення протиправного її використання на шкоду авторитету, репутації чи прав інших громадян, а також дотриманню конституційних гарантій верховенства права та національного судочинства.

Положеннями Закону України «Про інформацію» подається визначення терміну «інформація», який означає, що це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2].

У найбільш поширеному тлумаченні термін «право» розуміють як систему наявних у даному суспільстві правових доктрин і цінностей та сформована на цій основі система загальнообов'язкових правил поведінки, встановлених або санкціонованих державою. Характерною особливістю права є забезпечення його додержання примусовою силою держави. Виконуючи роль знаряддя державного управління і будучи формою реалізації державної політики, право водночас є принциповим показником становища особи в суспільстві й державі та у зв'язку з цим визначальним критерієм оцінки рівня демократії даної держави [3].

Логічний порядок даної статті вимагає поєднання наведених термінів для означення галузі права, яка відіграє чи не найважливішу роль в сучасних умовах, а саме в часи героїчного протистояння українського народу рашистській навалі, яку без перебільшення можна назвати чумою XXI століття. Йдеться про інформаційне право, яке, на думку фахівців, об'єднує майже три тисячі нормативно-правових актів, які прямо або опосередковано регулюють, охороняють, захищають, підтримують суспільні відносини в інформаційній сфері. До цього переліку включено майже триста законів і постанов Верховної Ради України.

Характеризуючи інформаційне право в системі права України, необхідно, перш за все, з урахуванням індивідуальних особливостей сфери суспільних відносин, що врегульовуються відповідними стандартами дозволеної поведінки,

сформулювати шляхи та визначити правові межі у підходах до тлумачення цієї галузі права. На думку В. Г. Виноградової, інформаційне право – це галузь права, яка становить систему спеціальних правових норм, що виникають в інформаційній сфері (тобто у сфері збирання, зберігання, використання та поширення інформації) [4].

Науковець вважає, що інформаційне право має в основі елементи публічного і приватного правового регулювання, при вирішенні правовідносин, пов'язаних з використанням інформації, використовує досить широкий арсенал правових механізмів, а, отже, може розглядатися як комплексна галузь.

У навчальному посібнику «Інформаційне право України» його автори М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, О. Г. Ярема наводять визначення цієї галузі права колективом науковців, серед яких Р. А. Калюжний, В. Г. Хахановський, В. С. Цимбалюк. Вони розуміють інформаційне право як комплексну галузь права, яка регулює суспільні відносини, що виникають з приводу збирання, зберігання, накопичення, обробки, використання і поширення інформації щодо різних сфер життя і діяльності суспільства, яка має спеціальний предмет – суспільні інформаційні відносини [5].

А. Ю. Нашинець-Наумова у навчальному посібнику з інформаційного права вважає, що інформаційне право – це комплексна галузь права, яка являє собою сукупність правових норм, що закріплюють і регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі створення, перетворення, зберігання, розповсюдження та споживання інформації, тобто практично у всіх сферах людської діяльності, пов'язаної з інформацією або діяльністю в інформаційній сфері [6].

В. Г. Хахановський висловив суб'єктивне розуміння місця

інформаційного права в системі права України. Науковець аналізує сфери впливу цієї галузі права на суспільні відносини і вказує, що інформаційне право (галузева юридична наука щодо системи соціальних норм, що вивчає сукупність норм права, які регулюють інформаційні відносини у суспільстві) як міжгалузева юридична наука вивчає інформаційну сутність (інформаційну будову) права як складну соціальну систему. Актуальність дисципліни і необхідність її вивчення визначається ще й тим, що вона є правовим підґрунтям інформаційного суспільства XXI століття, яке сьогодні активно формується в рамках міжнародного співтовариства [7].

Розглядаючи питання про місце інформаційного права в системі права України, слід зазначити таке. Інформаційне право активно використовує основні положення теорії держави і права, «взаємодіє» з такими галузями як конституційне право, адміністративне право, фінансове право, кримінальне право, цивільне право, трудове право, судоустрій, міжнародне публічне і приватне право. В основі концепції інформаційного суспільства лежить теза про те, що революційні зміни в нагромадженні, обробці та використанні інформації і знань будуть певним чином впливати на всі аспекти соціального життя, стануть основним чинником суспільного розвитку [8].

Висновки. Авторське бачення проблематики дотичне до висловленої науковцями думки, оскільки завдання щодо формування інформаційного суспільства не може відбуватися поза межами викристалізування зрілого громадянського суспільства. У цьому зв'язку можна стверджувати, що інформаційне право як підґрунтя становлення правових основ інформатизації суспільства є невід'ємною частиною загального процесу посилення і подальшого розвитку України на напрямках

європейської інтеграції та забезпечення належного функціонування основних

конституційних гарантій, насамперед верховенства права.

Література:

1. Конституція України (Закон України). № 254к/96-ВР. (1996). Вилучено із : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>.
2. Про інформацію (Закон України). № 2657-ХІІ (1992). Вилучено із : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
3. Юридичний словник. Словник юридичних термінів (2019). Вилучено із : <http://mego.info/>.
4. Виноградова, В. Г. (2006). *Інформаційне право України*. Навчальний посібник: Київ, 144 с.
5. Ковалів, М. В., Єсімов, С. С. & Ярема, О. Г. (2022). *Інформаційне право України : навчальний посібник*. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 416 с.
6. Нашинець-Наумова Ю. А. (2020). *Інформаційне право*. Навчальний посібник. Київ, 136 с.
7. Хахановський В. Г. (2006). Структура та завдання навчальної дисципліни «Інформаційне право». *Правова інформатика*. № 3(11). С. 54-58.
8. Грицай І. О. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Інформаційне право». Вилучено із : <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1110/18.1.pdf>.

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy (Zakon Ukrainy). № 254k/96-VR. (1996). Vylucheno iz : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>.
2. Pro informatsiiu (Zakon Ukrainy). № 2657-XII (1992). Vylucheno iz : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
3. Yurydychnyi slovnyk. Slovnyk yurydychnykh terminiv (2019). Vylucheno iz : <http://mego.info/>.
4. Vynohradova, V. H. (2006). *Informatsiine pravo Ukrainy*. Navchalnyi posibnyk: Kyiv, 144 s.
5. Kovaliv, M. V., Yesimov, S. S. & Yarema, O. H. (2022). *Informatsiine pravo Ukrainy : navchalnyi posibnyk*. Lviv : Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. 416 s.
6. Nashynets-Naumova Yu. A. (2020). *Informatsiine pravo*. Navchalnyi posibnyk. Kyiv, 136 s.
7. Khakhanovskiy V. H. (2006). *Struktura ta zavdannia navchalnoi dystsypliny «Informatsiine pravo»*. Pravova informatyka. № 3(11). S. 54 – 58.
8. Hrytsai I. O. *Konspekt leksii z navchalnoi dystsypliny «Informatsiine pravo»*. Vylucheno iz : <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1110/18.1.pdf>

Стаття надійшла до друку 30.11.2023